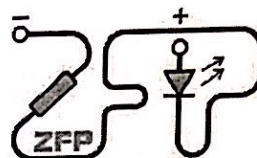

51 - 0 KOLIK? JAKO PRO BLBY!

Kabinet výuky obecné fyziky, UK MFF

Fyzikální praktikum I (NOFY066)

Úloha č. XVI.

Název úlohy: Stanovení Brownova pohybu

Jméno: Josef Kučera

Obor: FOF

Datum měření: 23.4.2019.

Datum odevzdání: 30.4.2019.

Připomínky opravujícího:

- 1.) Aktivita Brownova pohybu A je nejlépe vyjádřena pomocí lineární regrese!
- 2.) Další nepřesnosti způsobuje odraz světla - osvětlením mikroskopu.
- 3.) dlejší postup měření - experimentu! dlejší popis aparatury a použití softwaru!

	Možný počet bodů	Udělený počet bodů
Práce při měření	0 - 3	3
Teoretická část	0 - 2	2
Výsledky a zpracování měření	0 - 9	7
Diskuse výsledků	0 - 4	2
Závěr	0 - 1	1
Seznam použité literatury	0 - 1	1
Celkem	max. 20	16

Posuzoval: Michal Koc

dne: 6.5.2019

* * * * DOCELA BŽUNDA, ČLOVĚK BY SE MĚL SOUSTŘEDIT, KDYŽ KLÍK!

Pracovní úkol

1. Experimentálně ověřte platnost vztahu pro časovou závislost středního kvadratického posunutí částice $\overline{s^2}$ při Brownově pohybu.
2. Určete aktivitu Brownova pohybu A částic latexu ve vodě za pokojové teploty.
3. Vypočtete Avogadrovu konstantu N_A .

Theorie

Brownovým pohybem se nazývá ustavičný, chaotický pohyb malých částic rozptýlených v kapalině nebo plynu.

V případě pohybu v rovině platí pro průmět středního kvadratického posunutí částice do zvoleného směru při Brownově pohybu s^2 za čas t vztah

$$\overline{s^2} = 2A \cdot t \quad (1) \quad \checkmark$$

kde A je tzv. aktivita Brownova pohybu. Pro danou částici a prostředí je při stálé teplotě A konstantní.

Pro postupný Brownův pohyb kulové částice hmotnosti m a poloměru r , která se nachází v prostředí charakterizovaném teplotou T a dynamickou viskozitou η , lze konstantu A vyjádřit vztahem [2]

$$A = \frac{RT}{3\pi\eta r N_A} \quad (2) \quad \checkmark$$

kde R je molární plynová konstanta, N_A je Avogadrova konstanta.

Označíme-li naměřené vzdálenosti sousedních bodů s_t , vzdálenosti bodů i a $i + 2$ jako s_{2t} , vzdálenosti bodů i a $i + 3$ jako s_{3t} , potom platí podle vztahu (1) pro střední hodnoty kvadrátů těchto vzdáleností vztah

$$\overline{s_t^2} : \overline{s_{2t}^2} : \overline{s_{3t}^2} = t : 2t : 3t \quad (3) \quad \checkmark$$

Je-li shoda dostatečná, můžeme naměřené hodnoty použít k výpočtu aktivity Brownova pohybu částic latexu a k výpočtu Avogadrovky konstanty.

Viskozita suspenze závisí na koncentraci částic. Pro zředěnou suspenzi masivních tuhých koulí lze odhadnout relativní viskozitu η_{rel} , tj. podíl viskozit suspenze a čisté kapaliny ze vzorce

$$\eta_{rel} = 1 + 2,5\varphi \quad (4) \quad \checkmark$$

kde φ je objemový podíl částic.

Výsledky měření

Nejprve jsme si změřili, jak dlouhá jest prodleva mezi dvěma zvukovými intervaly. Pro 10 intervalů nám vyšel čas 48,06 s, což znamená, že $t = 4,806$ s. ✓

Molární plynová konstanta $R = 8,314 \text{ J}\cdot\text{mol}^{-1}\cdot\text{K}^{-1}$ nám byla známa ze zadání. ✓

Dynamickou viskozitu vody $\eta_{\text{H}_2\text{O}} = 89 \text{ mPa}\cdot\text{s}$ jsme si našli v tabulkách [3].

Dle vzorečku (4), jsme při znalosti $\varphi = \frac{1}{10\,000}$ vypočítali η_{rel} , kterou jsme použili pro výpočet celkové viskozity vody a částic η_c dle vztahu

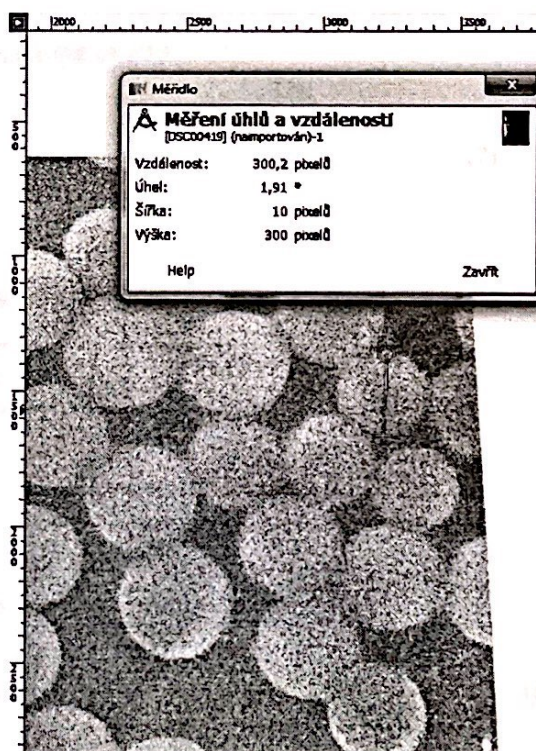
$$\eta_c = \eta_{\text{rel}} \cdot \eta_{\text{H}_2\text{O}} \quad (5) \quad \checkmark$$

Pro výpočet poloměru částic latexu na obrázku z transmisního elektronového mikroskopu byla kvůli větší přesnosti využita metoda pořízení digitálního snímku oskenováním papíru a následné změření průměru částic v programu GIMP pomocí funkce měřidlo s přesností na pixely.

Se znalostí, že měřítko $1 \mu\text{m}$ jest dlouhé 930 px jsme snadno vypočítali poloměry 10 zvolených částic.

Tabulka 1: Měření poloměru r částic

d [px]	d [μm]	r [μm]
410,5	0,44	0,22
366,9	0,39	0,20
408,1	0,44	0,22
406,3	0,44	0,22
390,1	0,42	0,21
370,5	0,40	0,20
370,5	0,40	0,20
380	0,41	0,20
310	0,33	0,17
300	0,32	0,16

Průměrná hodnota r nám pak vychází $0,20 \mu\text{m}$. ✓

Pro výpočet aktivity částic latexu při Brownově pohybu platí přeepsaná rovnice (1)

$$A = \frac{\overline{s^2}}{2t} \quad (6) \quad \checkmark$$

Naměřená data pro různě se posouvající částice jsou v tabulce 2, kde jest rovnou ze středních kvadratických posunutí vypočítána aktivita Brownova pohybu.

Tabulka 2: Střední kvadratická posunutí $\overline{s^2}$ a aktivita A

měření	$\overline{s_t^2} : \overline{s_{2t}^2} : \overline{s_{3t}^2}$	$\overline{s^2} [\mu\text{m}^2]$	$u_{\overline{s^2}} [\mu\text{m}^2]$	$A [\mu\text{m}^2 \cdot \text{s}^{-1}]$
1.	1 : 2,06 : 3,08	19	6	1,98
2.	1 : 2,40 : 4,15	13	2	1,35
3.	1 : 2,24 : 3,14	18	5	1,87
4.	1 : 1,96 : 2,71	21	3	2,18
5.	1 : 1,69 : 2,43	11	3	1,14

Z tabulky 2 můžeme vyčíst, že 2. a 5. měření bychom měli z výpočtů Avogadrovy konstanty N_A vyloučit, neboť neodpovídají vztahu (3).

Pro výpočet Avogadrovy konstanty N_A si ji nejprve vyjádříme ze vztahu (2)

$$N_A = \frac{RT}{3\pi\eta_c r A} \quad (7) \quad \checkmark$$

Pro naše měření pak dostáváme hodnoty Avogadrovy konstanty:

měření	$N_A [\cdot 10^{23} \text{mol}^{-1}]$
1.	7,5
2.	11
3.	7,9
4.	6,8
5.	13

Vidíme, že nejvíce se svou hodnotou od skutečné hodnoty Avogadrovy konstanty $N_A = 6,022 \cdot 10^{23} \text{mol}^{-1}$ ona nejméně přesná měření 2. a 5., což nám posvěcuje jejich vyloučení.

Wii?

Diskuse dalších možných chyb: teplota, měření slinivku částic, atd!

Diskuse

Pro naše naměřené hodnoty r jsme vypočítali celkovou chybu $u_{\bar{m}}$ dle vzorce pro výpočet přímého měření [1]:

$$u_{\bar{m}} = \sqrt{(k_{1\sigma} \cdot S_{\bar{m}})^2 + (\Delta m)^2} \quad (8) \quad \checkmark$$

kde $k_{1\sigma}$ jest studentův koeficient pro interval jistoty 1σ , $S_{\bar{m}}$ jest směrodatná odchylka aritmetického průměru a Δm jest mezní chyba použité měřicí aparatury

Vzhledem k tomu, že Δm se nám podařilo snížit díky využití elektronického měření na počítači na velikost několika málo pixelů, celková chyba $u_{\bar{m}}$ nám vyšla $\pm 0,008 \mu\text{m}$, což jest zanedbatelná chyba.

Bohové Olympu, zvláště pak ctěná Pallas Athéna, nám byli též příznivě nakloněni a seslali nám okolní teplotu $25 \text{ }^\circ\text{C}$, pro kterouž v tabulkách matematicko-fyzikálních jestiž uvedena *viskosita* vody $89 \text{ mPa}\cdot\text{s}$, a jelikož jsme též provedli korekci viskosity pro vodu s částicemi, můžeme hrdě prohlásiti, že odtud též nepramenila naše dominantní chyba.

Dominantní chyba pramenila jednak z reakční doby neschopného člověka, který tuto úlohu měřil – mě, dále pak ze samotného vzorce pro střední kvadratické posunutí částice v rovině (1). Částice se totiž reálně pohybovala ve všech 3 dimensích, jelikož bylo nutnět částici neustále zaostřovati, aby se nám nevytratila z obrazu.

Pokud do 3 schválených měření za $\overline{s^2}$ dosadíme minimální a maximální hodnotu, dostaneme maximální interval (vzhledem k tomu, že ostatní faktory jsou pro výpočet chyby prakticky zanedbatelné), ve kterém se Avogadrova konstanta může nacházet:

$$5,93 - 10,95 \cdot 10^{23} \text{ mol}^{-1}.$$

Závěr

Aktivita Brown. pohyb

Při pěti měřeních se nám povedlo stanovit 3 různé aktivační energie pro měření, která splňovala podmínky Brownova pohybu.

$$A_1 = 1,98 \mu\text{m}^2 \cdot \text{s}^{-1}$$

$$A_2 = 1,87 \mu\text{m}^2 \cdot \text{s}^{-1}$$

$$A_3 = 2,18 \mu\text{m}^2 \cdot \text{s}^{-1}$$

Pro které nám poté vyšly hodnoty Avogadrových konstant

$$N_A = 7,5 \cdot 10^{23} \text{ mol}^{-1}$$

$$N_A = 7,9 \cdot 10^{23} \text{ mol}^{-1}$$

$$N_A = 6,8 \cdot 10^{23} \text{ mol}^{-1}$$

Maximální interval nejistoty pak činil $5,93-10,95 \cdot 10^{23} \text{ mol}^{-1}$, ve kterém se Avogadrova konstanta nachází.

Literatura

- [1] Brož, J. a kol.: Základy fyzikálních měření I. SPN, Praha 1983, čl. 3.4.1.2
- [2] Levič, V.G.: Úvod do statistické fyziky, ČSAV, Praha 1954
- [3] MIKULČÁK, Jiří. Matematické, fyzikální a chemické tabulky a vzorce pro střední školy. Praha: Prometheus, 2003. ISBN 978-807-1962-649; str. 219, 154

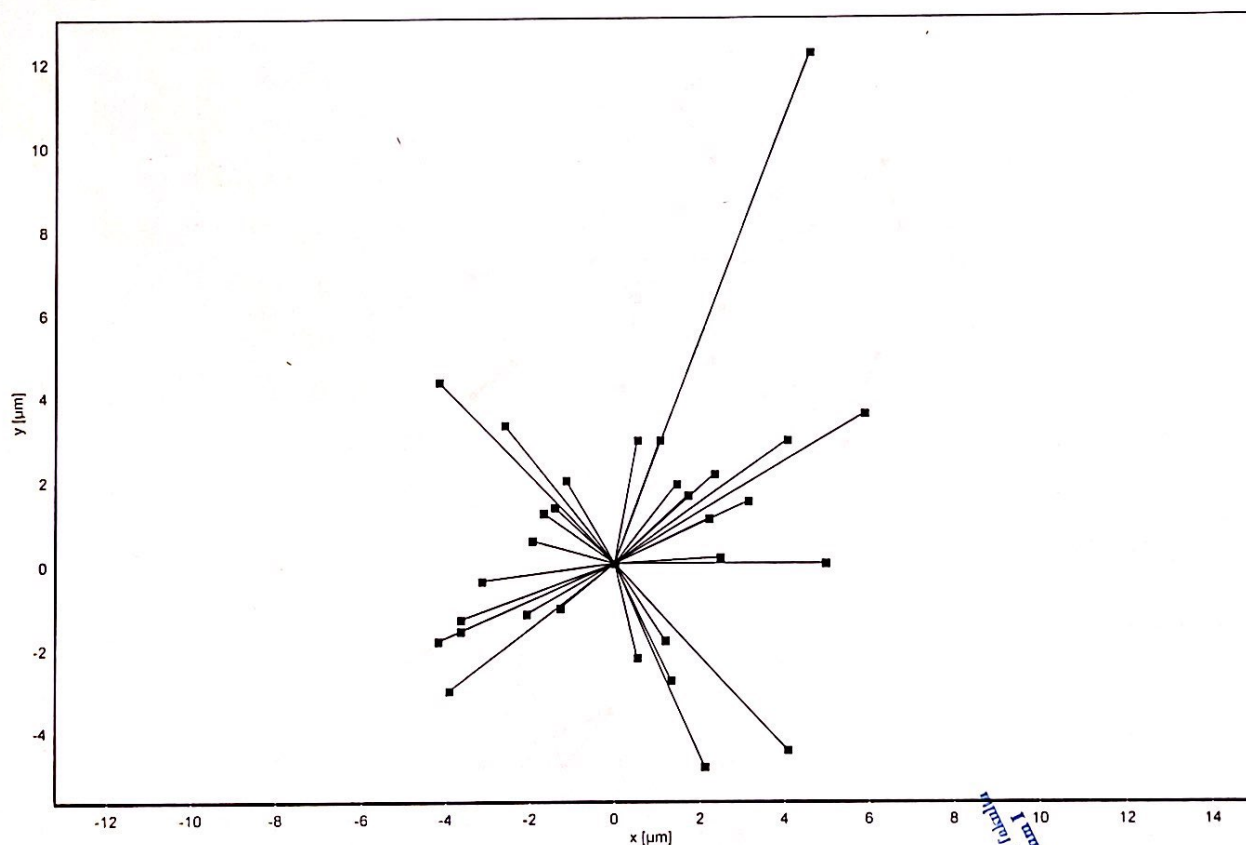
Studium Brownova pohybu — rozložení vektorů posunutí

Jméno a příjmení: Josef Kucera
Login: /student
Datum a čas: 23.4.2019 15:38:44
Číslo/název měření: 1/ Iosephus Brown

Poměry středních kvadratických posunutí: **1 : 2,06 (0,77) : 3,08 (1,08) : 3,98 (1,42)**
(V závorkách jsou std. odchylky průměrů.)

Střední kvadratická posunutí:

pro čas t	$(19 \pm 6) \mu\text{m}^2$
pro čas $2t$	$(40 \pm 10) \mu\text{m}^2$
pro čas $3t$	$(60 \pm 12) \mu\text{m}^2$
pro čas $4t$	$(77 \pm 16) \mu\text{m}^2$

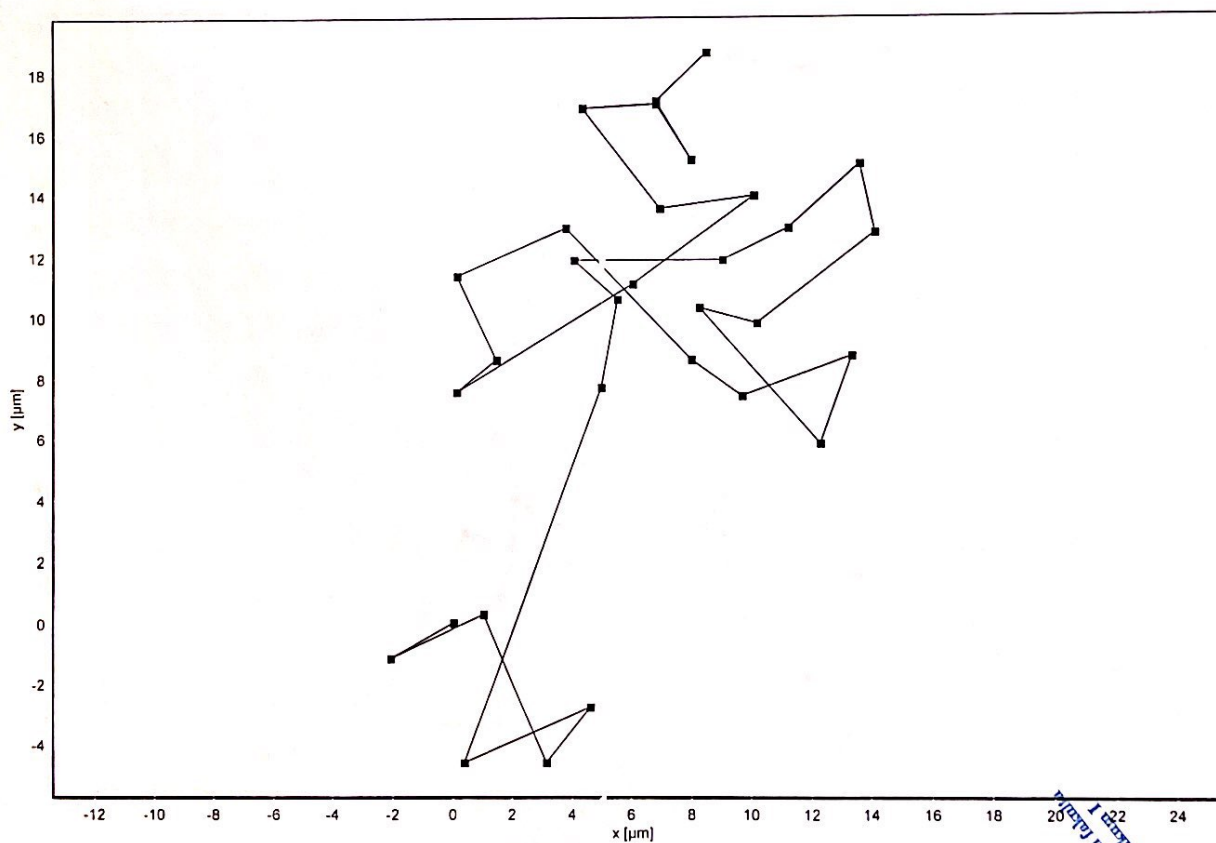
Studium Brownova pohybu — trajektorie

Jméno a příjmení: Josef Kucera
Login: /student
Datum a čas: 23.4.2019 15:38:44
Číslo/název měření: 1/ Iosephus Brown

Poměry středních kvadratických posunutí: **1 : 2,06 (0,77) : 3,08 (1,08) : 3,98 (1,42)**
(V závorkách jsou std. odchylky průměrů.)

Střední kvadratická posunutí:

pro čas t	$(19 \pm 6) \mu\text{m}^2$
pro čas $2t$	$(40 \pm 10) \mu\text{m}^2$
pro čas $3t$	$(60 \pm 12) \mu\text{m}^2$
pro čas $4t$	$(77 \pm 16) \mu\text{m}^2$

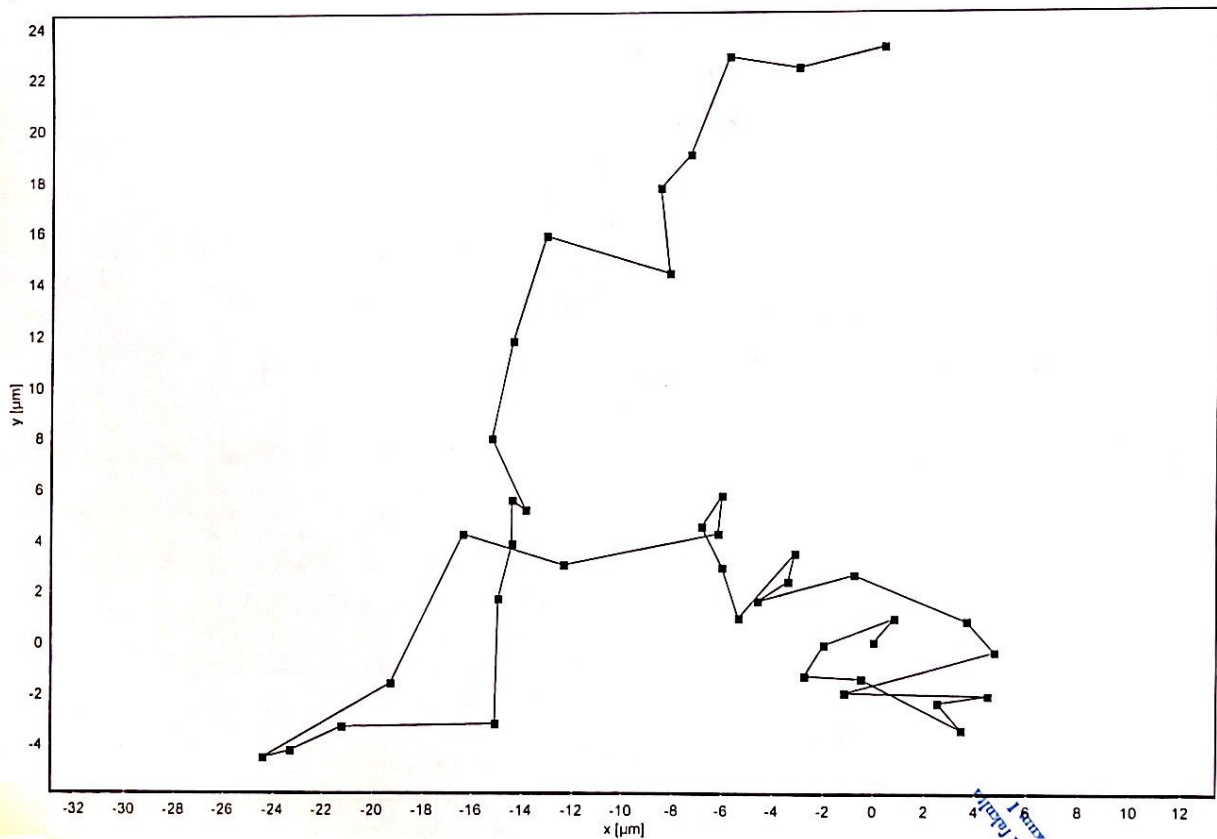
Studium Brownova pohybu — trajektorie

Jméno a příjmení: Josef Kucera
Login: /student
Datum a čas: 23.4.2019 15:47:03
Číslo/název měření: 1/ Iosephus Brown

Poměry středních kvadratických posunutí: **1 : 2,40 (0,54) : 4,15 (0,92) : 5,90 (1,36)**
(V závorkách jsou std. odchylky průměrů.)

Střední kvadratická posunutí:

pro čas t	$(13 \pm 2) \mu\text{m}^2$
pro čas $2t$	$(31 \pm 5) \mu\text{m}^2$
pro čas $3t$	$(54 \pm 9) \mu\text{m}^2$
pro čas $4t$	$(77 \pm 13) \mu\text{m}^2$

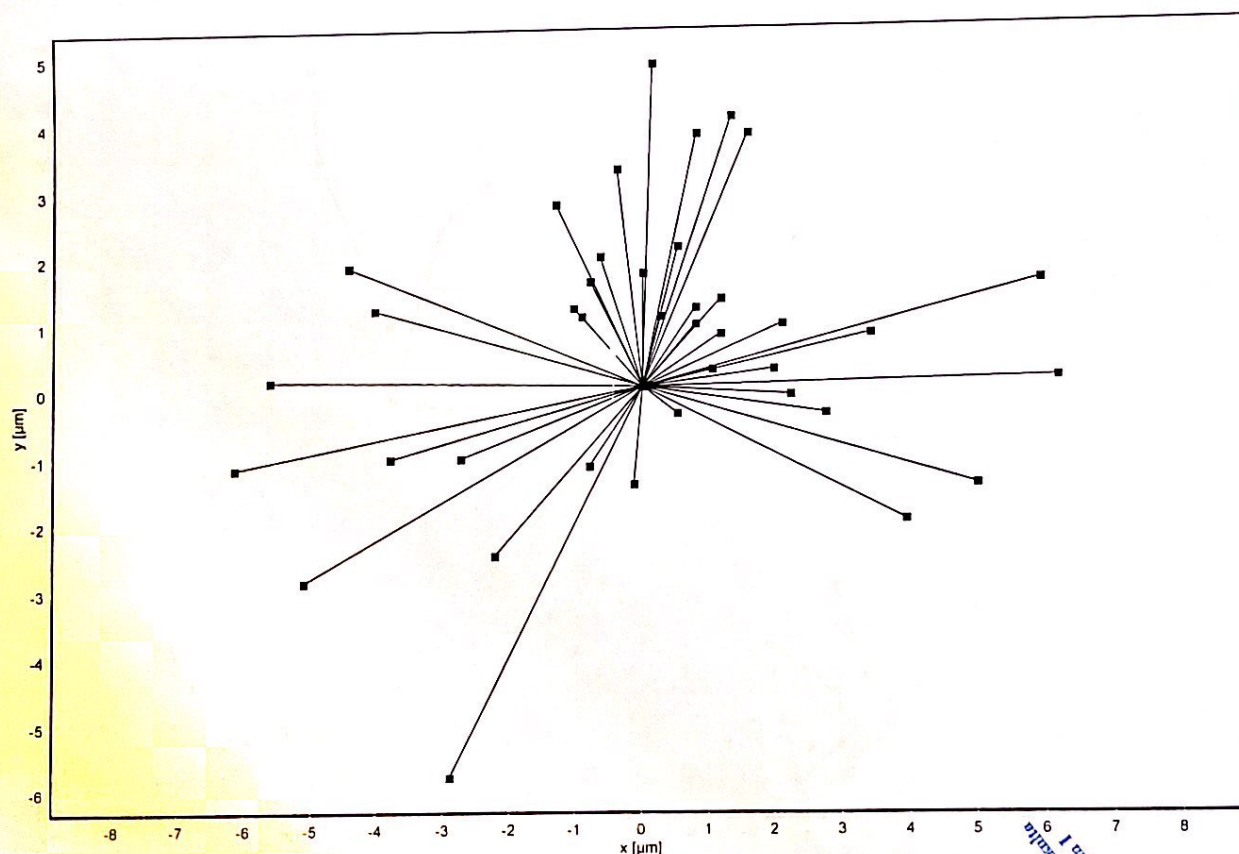
Studium Brownova pohybu -- rozložení vektorů posunutí

Jméno a příjmení: Josef Kucera
Login: /student
Datum a čas: 23.4.2019 15:47:03
Číslo/název měření: 2/ Iosephus Brown

Poměry středních kvadratických posunutí: **1 : 2,40 (0,54) : 4,15 (0,92) : 5,90 (1,36)**
(V závorkách jsou std. odchylky průměrů.)

Střední kvadratická posunutí:

pro čas t	$(13 \pm 2) \mu\text{m}^2$
pro čas $2t$	$(31 \pm 5) \mu\text{m}^2$
pro čas $3t$	$(54 \pm 9) \mu\text{m}^2$
pro čas $4t$	$(77 \pm 13) \mu\text{m}^2$

Manuál k fyzikálnímu měření
Praktikum fyzika 1

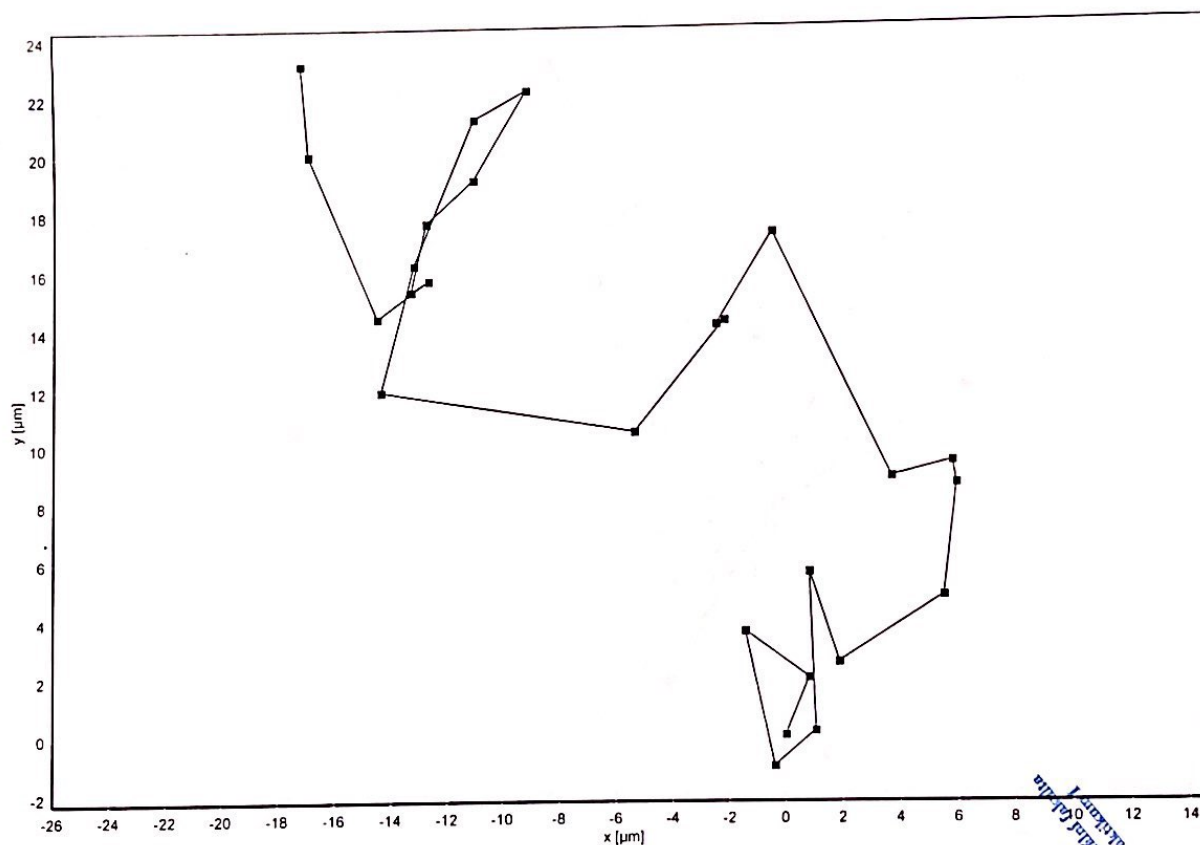
Studium Brownova pohybu — trajektorie

Jméno a příjmení: Josef Kucera
Login: /student
Datum a čas: 23.4.2019 15:57:34
Číslo/název měření: 3/ Iosephus Brown

Poměry středních kvadratických posunutí: 1 : 2,24 (0,71) : 3,14 (0,96) : 4,11 (1,24)
(V závorkách jsou std. odchylky průměrů.)

Střední kvadratická posunutí:

pro čas t	$(18 \pm 5) \mu\text{m}^2$
pro čas $2t$	$(41 \pm 8) \mu\text{m}^2$
pro čas $3t$	$(57 \pm 10) \mu\text{m}^2$
pro čas $4t$	$(75 \pm 13) \mu\text{m}^2$

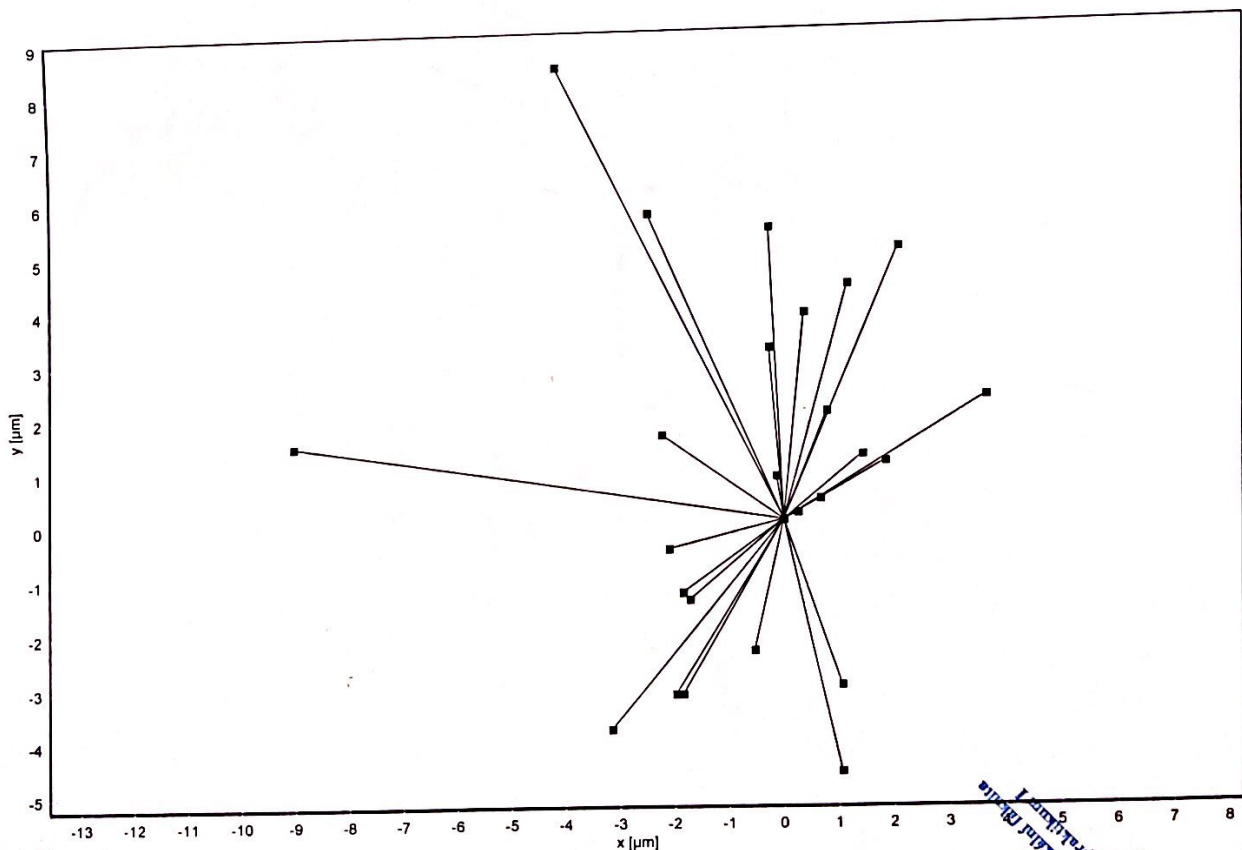
Studium Brownova pohybu — rozložení vektorů posunutí

Jméno a příjmení: Josef Kucera
Login: /student
Datum a čas: 23.4.2019 15:57:34
Číslo/název měření: 3/ Iosephus Brown

Poměry středních kvadratických posunutí: 1 : 2,24 (0,71) : 3,14 (0,96) : 4,11 (1,24)
(V závorkách jsou std. odchylky průměrů.)

Střední kvadratická posunutí:

pro čas t	$(18 \pm 5) \mu\text{m}^2$
pro čas $2t$	$(41 \pm 8) \mu\text{m}^2$
pro čas $3t$	$(57 \pm 10) \mu\text{m}^2$
pro čas $4t$	$(75 \pm 13) \mu\text{m}^2$

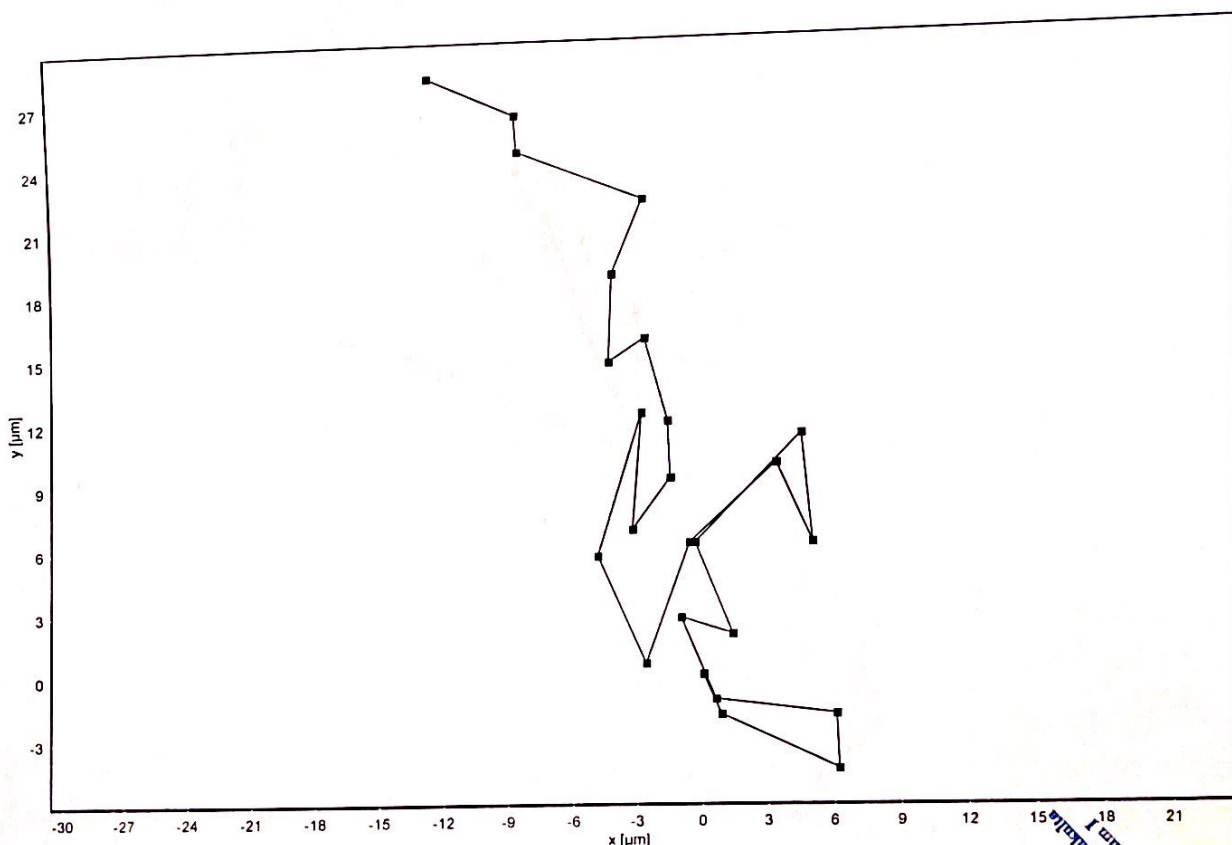
Studium Brownova pohybu — trajektorie

Jméno a příjmení: Josef Kucera
Login: /student
Datum a čas: 23.4.2019 16:05:10
Číslo/název měření: 4/ Iosephus Brown

Poměry středních kvadratických posunutí: **1 : 1,96 (0,43) : 2,71 (0,51) : 3,63 (0,74)**
(V závorkách jsou std. odchylky průměrů.)

Střední kvadratická posunutí:

pro čas t	$(21 \pm 3) \mu\text{m}^2$
pro čas $2t$	$(42 \pm 7) \mu\text{m}^2$
pro čas $3t$	$(57 \pm 8) \mu\text{m}^2$
pro čas $4t$	$(77 \pm 12) \mu\text{m}^2$

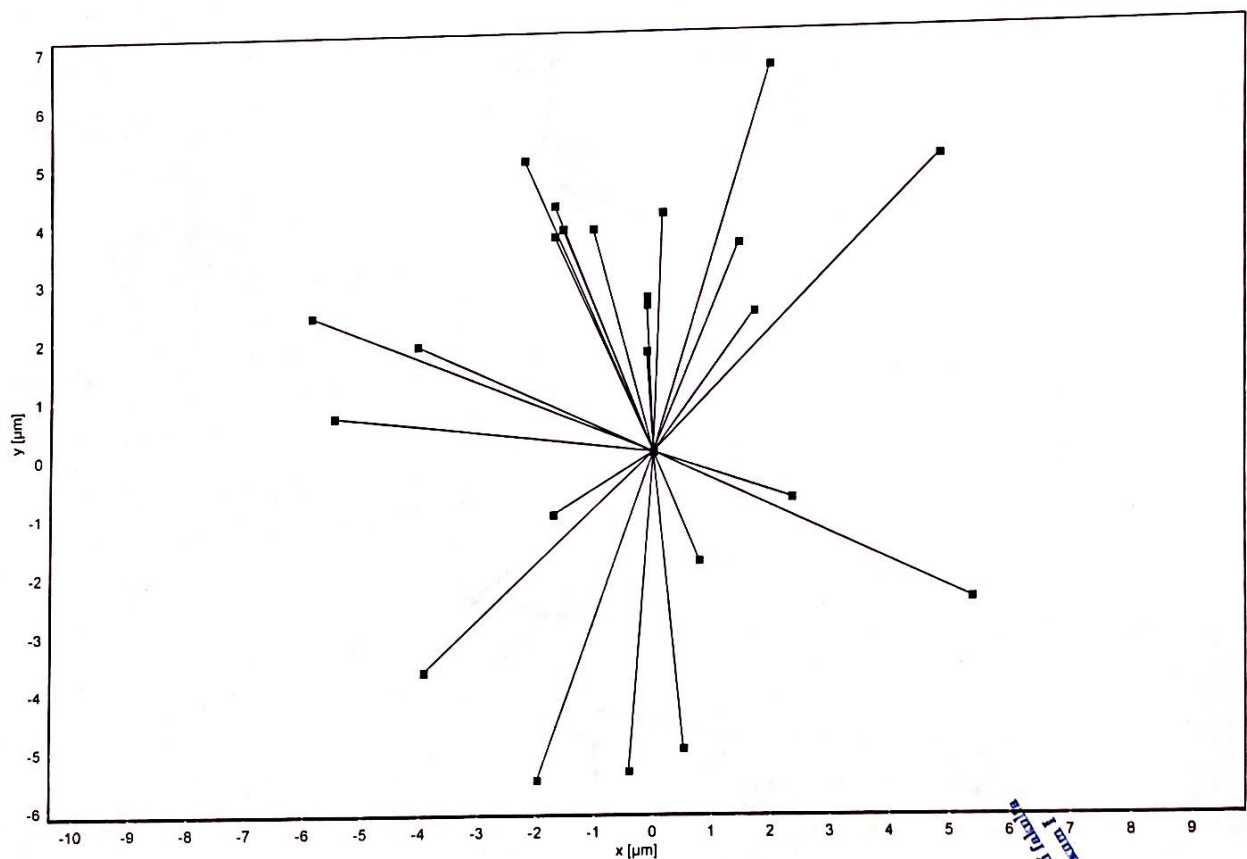
Studium Brownova pohybu — rozložení vektorů posunutí

Jméno a příjmení: Josef Kucera
Login: /student
Datum a čas: 23.4.2019 6:05:10
Číslo/název měření: 4/ Iosephus Brown

Poměry středních kvadratických posunutí: $1 : 1,96 (0,43) : 2,71 (0,51) : 3,63 (0,74)$
(V závorkách jsou std. odchylky průměrů.)

Střední kvadratická posunutí:

pro čas t	$(21 \pm 3) \mu\text{m}^2$
pro čas $2t$	$(42 \pm 7) \mu\text{m}^2$
pro čas $3t$	$(57 \pm 8) \mu\text{m}^2$
pro čas $4t$	$(77 \pm 12) \mu\text{m}^2$

Studium Brownova pohybu — trajektorie

Jméno a příjmení: Josef Kucera

Login: /student

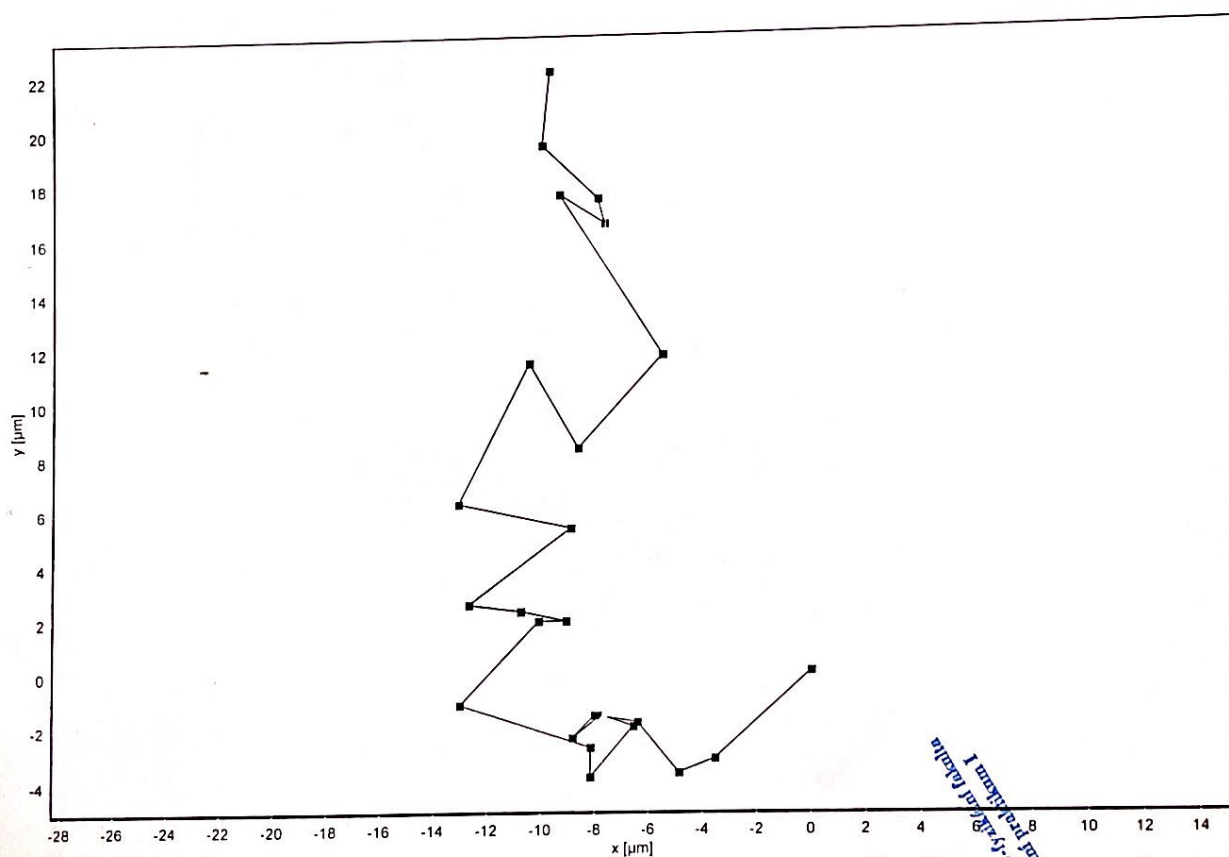
Datum a čas: 23.4.2019 16:09:13

Číslo/název měření: 5/ Iosephus Brown

Poměry středních kvadratických posunutí: 1 : 1,69 (0,51) : 2,43 (0,72) : 3,47 (1,02)
(V závorkách jsou std. odchylky průměrů.)

Střední kvadratická posunutí:

pro čas t	$(11 \pm 3) \mu\text{m}^2$
pro čas $2t$	$(19 \pm 4) \mu\text{m}^2$
pro čas $3t$	$(28 \pm 5) \mu\text{m}^2$
pro čas $4t$	$(40 \pm 8) \mu\text{m}^2$

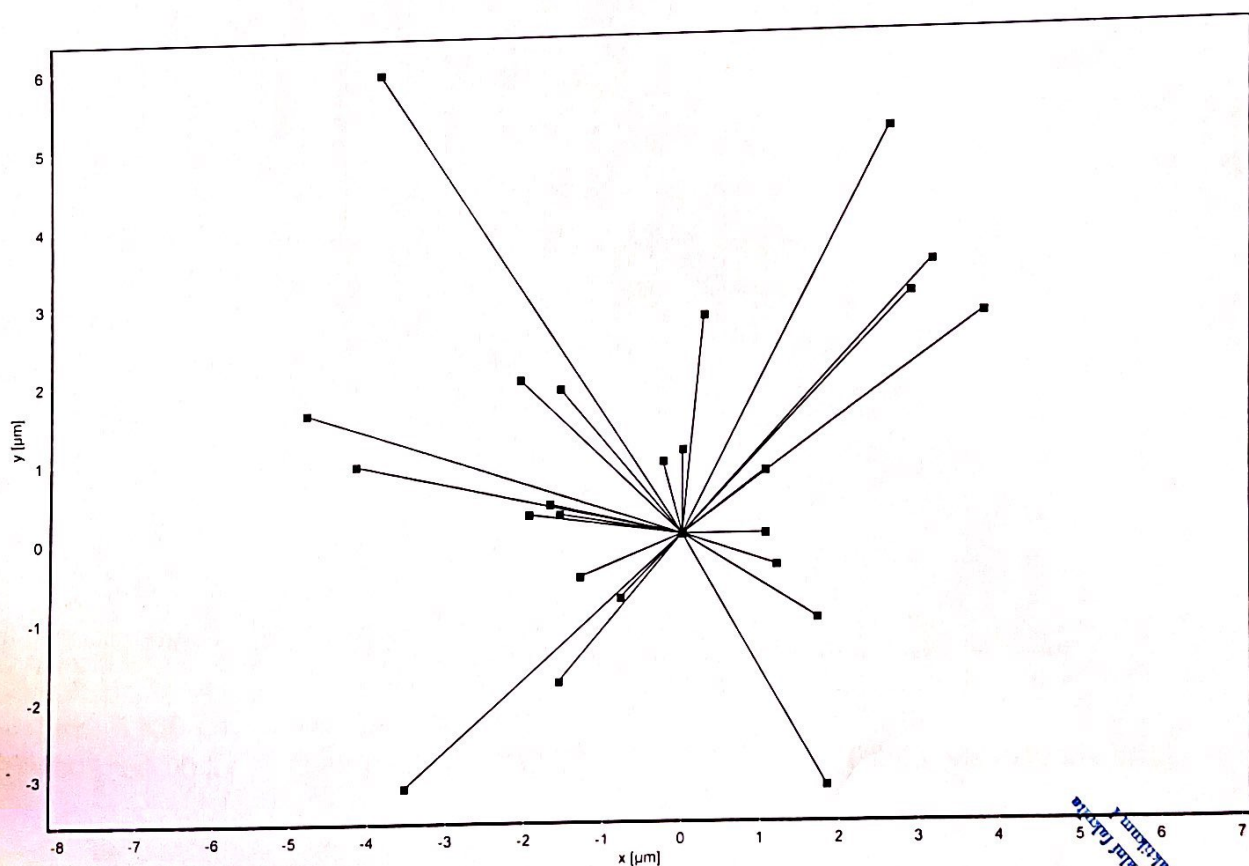
Studium Brownova pohybu — rozložení vektorů posunutí

Jméno a příjmení: Josef Kucera
Login: /student
Datum a čas: 23.4.2019 16:09:13
Číslo/název měření: 5/ Iosephus Brown

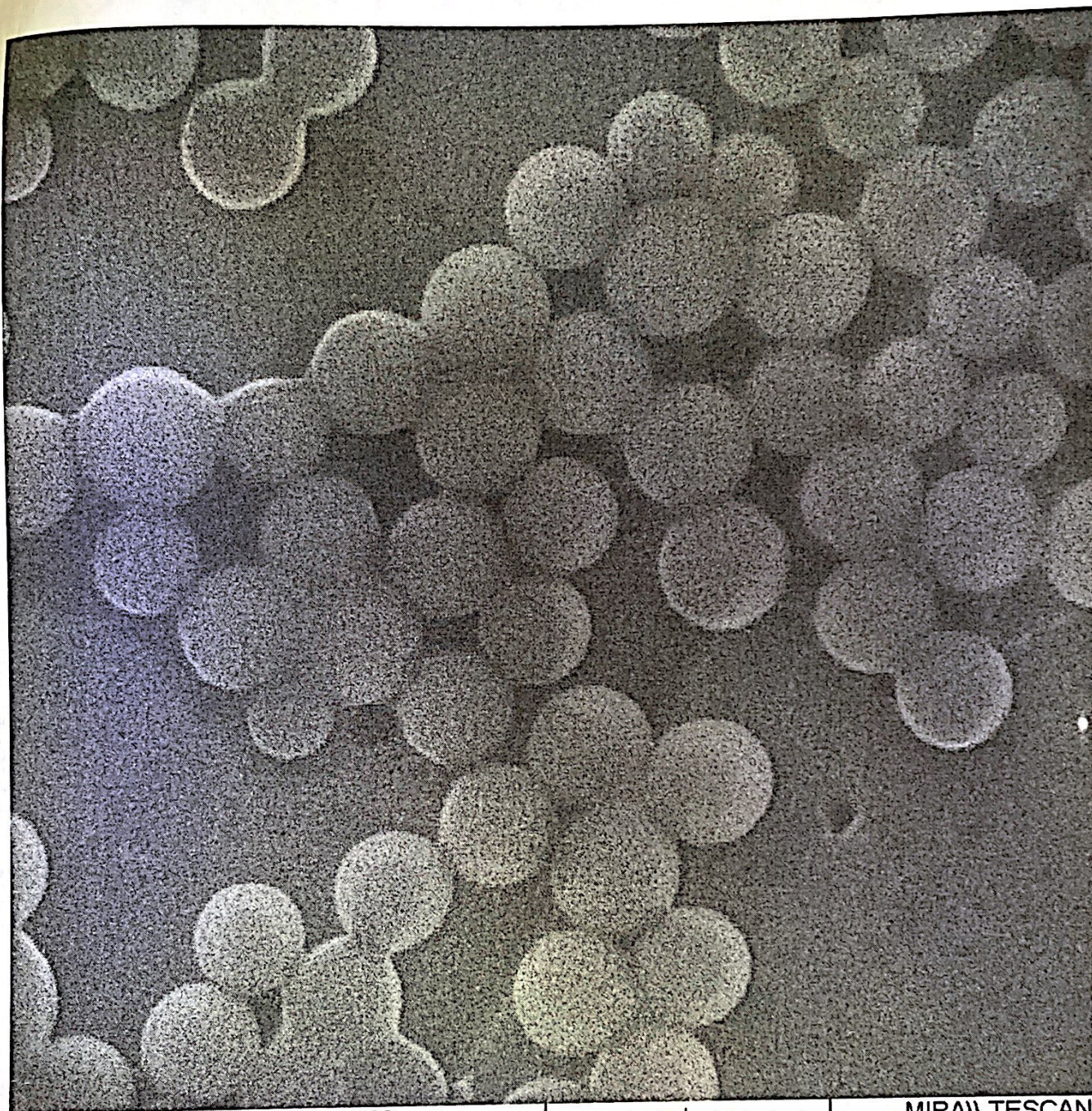
Poměry středních kvadratických posunutí: $1 : 1,69 (0,51) : 2,43 (0,72) : 3,47 (1,02)$
(V závorkách jsou std. odchylky průměrů.)

Střední kvadratická posunutí:

pro čas t	$(11 \pm 3) \mu\text{m}^2$
pro čas $2t$	$(19 \pm 4) \mu\text{m}^2$
pro čas $3t$	$(28 \pm 5) \mu\text{m}^2$
pro čas $4t$	$(40 \pm 8) \mu\text{m}^2$

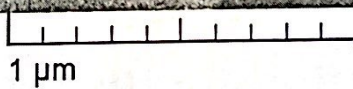

SEM HV: 15.00 kV
View field: 3.830 μm
SEM MAG: 60.00 kx

WD: 6.628 mm
Det: SE Detector
Date(m/d/y): 02/13/13

MIRAM TESCAN

Digital Microscopy Imaging

2019-04-04
Materi: Sifat fisis
Praktikum 1

3

ku-d